

התנדבות העם למשכן

לשון הכתוב: "ויבאו האנשים על הנשים", כי לשון "על הנשים" יורה כי הנשים באו שם בתחילה, וכאשר באו האנשים, כבר מצאו שם הנשים שהביאו שם נדבתם תחילה וזאת מעלה גדולה בנשים, כי במעשה העגל לא רצו לתת תכשיטיהן, שכן כתיב: "ויאמר להם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם בניכם ובנותיכם" (לעיל לב, ב), וכתיב: "ויתפרקו כל העם את נזמי הזהב אשר באזניהם" (שם, ג), ולא אמר "באזני נשיהם" כי לא רצו הנשים בכך, והוא שרמז שלמה על זה: "אדם אחד מאלף מצאתי ואשה בכל אלה לא מצאתי" (קהלת ז, כח), ירמז למה שכתוב: "אלה אלהיך" (לעיל לב, ד), אבל עתה בענין המצוה בנדבת המשכן רצו לתת תכשיטי הזהב שלהן בחפץ גדול, עם היות ענין טבעי בנשים להשתעשע ולשמוח בתכשיטיהן, והם הם עיקר שמחתן וחמדתן, והביאו: "חח ונזם וטבעת עגיל וכומז כל כלי זהב", וקדמו במצוה הזאת לאנשים...

5. הכתב והקבלה שמות פרק לה

(כא) נשאו לבו... נדבה רוחו - יש שני מיני נדיבים, יש מתנדב רק מצד נפשו, כי טבע גשמיותו מתנגדת בו לחוס על ממונו, אמנם מצד נפשו כבש טבע יצרו להתנדב, ויש מתנדב בנפשו וגופו, כי אין טבע גשמיותו מתנגדת אליו. זה האחרון נקרא "נשאו לבו", כי גם לב גשמיותו מתרצה לנדבת נפשו, והראשון נקרא "נדבה רוחו", כי רק הצד רוח נשמתו התנדב (רמ"א).

6. תולדות יצחק שמות פרק לה

(כד) כל מרים תרומת כסף ונחשת - הזכיר בזהב 'תנופה', שנאמר: "כל איש אשר הניף תנופת זהב" למעלתו, כי המתנדב הזהב ינופף ידו בו, אבל הכסף ונחשת שאינם כל כך חשובים אמר בהם לשון 'הרמה', ומה שהזכיר בנחשת תנופה, שנאמר (להלן לח כט) "ונחשת התנופה", אותו הנחשת היה מוצהב ובהיר מאד, והוא יקר.

7. ספורנו שמות פרק לה פסוק כו

(כו) טוו את העזים - מעל העזים, כדבריהם ז"ל (שבת עד ב, צט א) למען יהיה בטווי זהר נוסף, כי בהרבה מהפשוטים ימעט קצת מטוב איכותם כאשר יעקרו ממקום גדול, כמו שיקרה בדבש דבורים ובקאסיא"ה ובחלב ובזולתם.

8. משך חכמה שמות פרק לה

(כה) וכל אשה חכמת לב בידיה טוו... וכל הנשים... טוו את העזים - מה שבתכלת וארגמן וכו' כתוב בלשון יחיד וכאן כתוב לשון רבים, משום שאת העזים טוו גם נדות שטוו על העזים, וכדאמר בשבת (דף עד ע"ב), ובע"ח אינם מקבלים טומאה, אבל בתכלת שמקבלת טומאה טוו רק טהורות, לכן אמר בלשון יחיד, שכל אשה טהורה טוו תכלת וארגמן.

9. נר למאור לרב נריה זצ"ל פרשת ויקהל

איחור הנשיאים לתרומת המשכן - "והנשאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן". אמרו נשיאים: יתנדבו צבור מה שמתנדבים, ומה שמחסרים - אנו משלימים... ולפי

1. שמות פרק לה

(כא) ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את תרומת ה' למלאכת אהל מועד ולכל עבדתו ולבגדי הקדש.
(כב) ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו חח ונזם וטבעת וכומז כל כלי זהב וכל איש אשר הניף תנופת זהב לה'.
(כג) וכל איש אשר נמצא אתו תכלת וארגמן ותולעת שני ושש ועזים וערת אילים מאדמים וערת תחשים הביאו.
(כד) כל מרים תרומת כסף ונחשת הביאו את תרומת ה' וכל אשר נמצא אתו עצי שטים לכל מלאכת העבדה הביאו.
(כה) וכל אשה חכמת לב בידיה טוו ויביאו מטונה את התכלת ואת הארגמן את תולעת השני ואת השש.
(כו) וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה בחכמה טוו את העזים.
(כז) והנשאים הביאו את אבני השהם ואת אבני המלאים לאפוד ולחשן.
(כח) ואת הבשם ואת השמן למאור ולשמן המשחה ולקטרת הסמים.
(כט) כל איש ואשה אשר נדב לבם אתם להביא לכל המלאכה אשר צוה ה' לעשות ביד משה הביאו בני ישראל נדבה לה': פ

2. רש"י שמות פרק לה

(כב) על הנשים - עם הנשים וסמוכים אליהם...
(כג) וכל איש אשר נמצא אתו - תכלת או ארגמן או תולעת שני או עורות אילים או תחשים - כולם הביאו: (כו) טוו את העזים - היא היתה אומנות יתירה, שמעל גבי העזים טווין אותן: (כז) והנשאים הביאו - אמר ר' נתן: מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחילה, ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחילה? אלא כך אמרו נשיאים: יתנדבו צבור מה שמתנדבים, ומה שמחסירים - אנו משלימים אותו. כיון שהשלימו צבור את הכל, שנאמר: "והמלאכה היתה דים" (שמות לו ז), אמרו נשיאים: מה עלינו לעשות? הביאו את אבני השהם וגוי, לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחילה. ולפי שנתעצלו מתחילה, נחסרה אות משמם - "והנשאים" כתיב:

3. רמב"ן שמות פרק לה פסוק כא

(כא) ויבאו כל איש אשר נשאו לבו - על החכמים העושים במלאכה יאמר כן, כי לא מצינו על המתנדבים נשיאות לב, אבל יזכיר בהם נדיבות, וטעם אשר נשאו לבו, לקרבה אל המלאכה, כי לא היה בהם שלמד את המלאכות האלה ממלמד, או מי שאימן בהן ידיו כלל, אבל מצא בטבעו שידע לעשות כן, ויגבה לבו בדרכי ה' לבא לפני משה לאמר לו אני אעשה כל אשר אדני דובר... והנה אמר שבאו לפני משה כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה, וכל אשר נדבה רוחו אותו הביאו התרומה...

4. רבינו בחיי שמות פרק לה

(כ - כא) ויצאו כל עדת בני ישראל וגוי ויבאו - הכתוב הזה יורה זריזותם של ישראל כי הביאו הנדבה בזריזות ובחריצות, והנשים קדמו, וזהו

שנתעצלו מתחילה - נחסרה אות אחת משמם, "והנשאים" כתיב (רש"י, עפ"י ספרי במדבר נה). נראה לפרש שלא מידת עצלות שלילית היא ששלטה בם הפגם היה שלא הכירו את הרצון, הכיסופים וכח ההתנדבות העצום, הגלום בכנסת ישראל לבנין המשכן. נשיא אשר אינו יודע את שאיפותיו של צאן מרעיתו, אינו מבין את הפוטנציאל הגלום בשבטו. משל למה הדבר דומה! לחקלאי חסר הבנה בעל שדה משובחת שליד מעיין, היכול לזרוע בשדהו ירקות משובחים שיניבו פרות דשנים שהכנסתם מרובה, והלז, שלא קרא, לא שנה ואינו מבין את ערך שדהו, הולך וזורע בשדהו מאכל לבהמות... הפסד כה גדול גרם לעצמו! איזהו נשיא? הנושא את שבטו והמרוממו. נשיא צריך להנחות, לרומם את שבטו ולהביאו לידי גילוי מושלם של יכולתו הפיזית והרוחנית בה ימלא את חלקו בכלל ישראל. אם אין הוא יכול להפעיל את השבט אין הוא ראוי לשמו. הוא נשוא ואינו נשיא. לפיכך נגרעה האות יוד משמם.

10. אברבנאל שמות פרק לה

שכולם עשו הנדבה ההוא לשמה לעבוד השם ולקיים מצוותיו, לא לתכלית הוראה וגסות הרוח, כי כל איש ואשה אשר נדב לבם אותם להביא הנדבה לכל המלאכה אשר צוה ה' לעשות, כולם בלי ספק הביאו בני ישראל נדבה לה', כלומר הביאו נדבותיהם לשם ה' ולא לתכלית אחרת.

11. מלבי"ם שמות פרק לה

(כט) כל איש ואשה - ר"ל, כל נדבות אלה לא היו עקרים אצל ה' כי כל לבבות דורש ה', ואם נמצא בין ישראל איש או אשה שלא התנדבו כלום, כי העניים לא נמצא בידם מאומה רק שנדב לבם אותם, לבם לבד ומחשבתם נדב, שחשבו בלבם להביא אם יהיה לאל ידם, וחשבו שאם יהיה לאל ידם יביאו מממונם את המשכן כולו וכל כליו, וז"ש שחשבו בנדבת לבם "להביא לכל המלאכה אשר צוה ה' לעשות ביד משה", היינו שיבנו כל המשכן, את האיש והאשה הזה הביאו בני ישראל נדבה לה', האיש הזה והאשה הזאת היו עקר הנדבה שנתקבלה אצל ה', כאלו ישראל מביאים אותה אליו, באשר זכו שימצא ביניהם ישרים וצדיקים כאלה:

12. שפת אמת שמות פרשת ויקהל שנה תרלה

בשם אמו"ז ז"ל על פסוק "ויבואו האנשים על הנשים" עפ"י מאמר רז"ל: "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד". וז"ש "האנשים" שחטאו בזהב העגל באו בחילא סגי "על הנשים" שלא חטאו בו. וזה פירוש תשובה, שע"י שלוקח לו דרך מרצון החטא איך לעשות רצון עליון כמאמר "עשה רצונו כרצונך", נמצא מחזיר רצון החטא למוטב, כי כל הרצונות אשר לא לה' המה נמצאים באדם רק כדי ללמוד דרך לעבודתו יתברך ונמצא משיב הרצון למקומו. וזה המקום אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד בו, כי לא נמצא להם רצון עמוק כזה:

13. הרב אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

אמרו חז"ל (במדב"ר פרשה יב, ג, והובא ברש"י רי"פ כי תשא): "זה יתנו" - אמר רבי מאיר: נטל

הקב"ה כמין מטבע של אש מתחת כסא הכבוד (ומשקלה מחצית השקל), והראה לו למשה: 'כזה יתנו'. והוא פלא, וכי יש מטבעות גשמיים מתחת כסא הכבוד, והרי שם הוא משכן נשמות ישראל אשר הם חצובות מתחת כסא הכבוד, ומה ענין מטבעות זהב למקום גבוה כזה! אלא יבואר הענין על פי מה שסיפר הרה"ק בעל ה'חידושי הרי"ם' מגור זי"ע, שפעם הזדמן ל'ארץ אישכנז' ונכנס לבית הכנסת, ושמע חכם אחד היושב ודורש לפני הקהל, ובתוך דבריו הקשה, מדוע הראה הקב"ה למשה 'מטבע של אש', והלא כדי להבין את משקל מחצית השקל היה יכול להבין גם מ'מטבע של מתכת' ותירץ שבודאי לא הראה לו מדת מטבע גרידא, אלא הראהו שתהא נתינת המטבע מתוך התלהבות אש קודש, עכ"ל. ולפי זה נאמר, כי אין כוונתם ב'מטבע של אש' לכסף ושטרות גשמיים, כי בודאי אין מקומם תחת כסא הכבוד, אלא ל'אש' ההשתוקקות והתלהבות שנצרכים בני ישראל בעבודתם. 'אש' זו אכן גנוזה תחת כסא הכבוד, וברוב חביבותן מתענג ומשתעשע הקב"ה בהן כביכול.

ויותר אפשר לבאר, שמטעם זה ציוונו הבורא לתת רק מחצית השקל ולא שקל שלם, להורות לנו שאין הקב"ה זקוק לשקלינו כלל, אלא שנעורר את לבבנו להשתוקק לחפוף להתקרב אליו יתב"ש, דרחמנא לבא בעי, ואילו אמרה תורה להביא דבר גדול, היה נראה שהחשיבות היא מצד עצם המטבע שנתן. לכן אמרו שנביא דבר קטן בלבד, להורות שעיקר נחת רוח יש לקב"ה הוא מהרצון של בשר ודם לתת ולתרום משלו, ומשום כך גם מתנה מועטת מתקבלת אצל הקב"ה לרצון, כי לא ה'מתנה' מתקבלת אלא רצון הלב. נמצאנו למדים, שלא תרומת מחצית השקל עיקר, אלא מה שבשר ודם מלהיב את לבבו כאש להבה ומקריב את רתיחת דמו לעבודתו יתב"ש, ולפי זה אין בין מצות שקלים בזמן שביהמ"ק היה קיים לזמן הזה שבעוה"ר אין לנו ביהמ"ק, שהרי עדיין יש בידינו להשתוקק לתת את השקלים, והלא זה עיקר ושורשה של מצוה זו.

ולא עוד, אלא מכיוון שבזמן הזה אין לנו את השקלים בפועל וא"א לנו אלא להשתוקק - מתי יבואו לידינו ונקיימנה, השתוקקות זו חשובה יותר מאשר קיום המצוה בזמן שביהמ"ק היה קיים. וכך מפורש ב'שפת אמת' (שקלים תרל"ג), וז"ל: 'נראה כי הנדיבות מתקבל כמו אז, כי כל הקרבנות נתקבלו לרצון רק ע"י כח הנדיבות של ישראל, שמזה היו כל הקרבנות. וזה הנדיבות יש גם עתה, ואפשר יותר - ע"י שמשתוקקים לנדב להשי"ת כבראשונה, עכ"ל. וע"י זה זוכים לכפרה על כל עוונותינו, וכמבואר בירושלמי (שקלים פ"ב ה"ג): "כל העבר על הפקדים (אלו המצוות, שהן פקודי ה' ישרים) - שחטאו בעגל". ויובן גם במה נתקשה משה להבין משקל השקל, כי לא הבין משה איך יתכן שע"י מטבע גשמי יזכה האדם לכופר נפש, לזאת הראה לו הקב"ה מטבע של אש, ללמדנו שאין החשיבות במטבע כלל ועיקר, שהרי "לי הכסף ולי הזהב אמר ה' צבאות" (חגי ב ח), ורק חפץ ה' באש התלהבות לבם של בני"י בעת הנתינה, ככתוב: "תנה בני לבך לי" (משלי כג כו), ובזה שפיר יתכפר לו.